

casi nos alcançava a tots», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, p. 127); «que si m'ha fet dos petons, / que si jo, al darli 'l recado / li he fet l'ullet de gairó; / que si ell al darne la carta / m'ha passat la mà pel cos / ---», Pitarra (*El Mercat de Calaf, Gatades I*, 353), i l'ex. que en cita *AlcM* en un E. Soler de 1904 és precisament del fill de Frederic Soler, Pitarra; altrament també s'usa en aquesta forma a Tortosa (Moreira, *Folk. Tort.*, 219), a la Ribagorçana (Torre Tamúrcia, *DAG.*), a Puigcerdà segons *AlcM*, i en alguna part del P. Val.: almenys aquesta obra ho atribueix al Pinós de Mondòver, i EValor (Castalla etc.) havia posat de gairó com a forma valenciana, al marge de la locució de gairell en el seu exemplar del *DFa.* (c. 1950), si bé després hi posà dessobre de gaidó amb llapis, com volent dir que en totes dues variants és valencià.

És veritat, però, que allí la forma originària de gaidó sembla conservar-s'hi amb més extensió: J. G. M. l'havia sentit en l'ús comú valencià, en el de la Ribera i d'Alcoi, i recordava haver-lo llegit en la revisteta «El Tio Cuc» d'Alacant: definia posar una cosa de gaidó 'posar-la en posició de desequilibri, fora de la posició normal' i també citava *caminar de gaidó* (1937); d'altra banda de -ó: 'de través, de costat', maestr. (GaGirona, p. 371), afegint que també és de la Plana, i citant la frase «mira eixe sinyó: porte el sombrero de gaidó»; a Vilz-real 'obliquament': «escupix de gaidó pa fer el pinxo...»; ho tallarà de gaidó i ell mateix escriví en el seu poema: «a eixa hora corria l'avançada / dels d'Alf, cara a Useres, / pel Pla ubert, de gaidó / --- acció / ---», *Seidia* (p. 248); Borràs Jarque (*BSCC* xiv, 251); a Sueca: «diabla d'aixelleró: tot lo dia retallant-lo, sempre para de gaidó» 'quan una cosa no ix bé', id. (*BSCC* xiv, 385); a Mondòver: «—Tu has aplegat al *Manuscrito*? —Nas, den-de cuan! Y escric tamé en papé blanc. —Y t'aclearixes sense ralles? Llauraràs de gaidó...!», *Canyissaes* (p. 12).

Ja el 1936 vaig publicar l'essencial d'aquesta etimologia (*BDC* xxiv, 36; reproduït a *EntreDL* III, 115-6, i extractat a *AJLC* I, 144): «és curiós de reconèixer en aquesta expressió un record més de la terminologia aràbiga del regatge, car no dubto que es tracta de *gaidún*, que *RMa.* (p. 291) dóna traduïnt *ciconia putei* ---, Dozy (*Suppl.* II, 234) precisa "bascule pour puiser de l'eau; c'est une longue pièce de bois, à l'un des bouts de laquelle est pendu le seau, tandis qu'à l'autre bout il y a un morceau de bois ou une pierre pour faire le contrepoids". Tothom que hagi vist aquests rudimentaris aparells, que a l'Empordà anomenen *poaranques*, recordarà que la posició obliqua del pal és característica, i aprovarà la justesa de la imatge enclosa en la locució de gaidó».

S'hi poden fer dues addicions o retocs. D'una banda, hem constatat amb Griffin que la glossa *paal* posada al marge d'aquesta pàgina del *Vocabulista* estava mal llegida per *poal*, i per tant es referia no al pal sinó a la galleda que penja de la poaranca; també abunden aqueixos aparells a les hortes de la Segarra (se'n veuen molts al peu de Calaf), del Penedès (d'ací

el nom de *Les Gunyoles* < *Cegonyoles* CICONIOLAS) i d'altres comarques del Princ. i el P. Val. I la meua idea que l'expressió adverbial era una reminiscència de la terminologia de reg, es confirma brillantment per un passatge del *Llibre de Vàlues* castellonenc de 1398 (que em deixà consultar en la seva còpia el mestre i amic Sánchez Gozalvo), on figura entre altres la frase «una fanecada e mija de regadiu de gaidó». Així veiem, doncs, que a la fi del S. XIV de gaidó s'aplicava encara, a manera de locució adjectival, no a la posició de res, sinó a una mena de regadiu usual a la Plana castellanca: evidentment el que es realitzava per mitjà de les poalanques o *gaidons*, tal com ens el descriu *RMa.*

La formació d'aquest mot en àrab és evident i sense cap obscuritat. Es tracta de l'arrel *gyd* que té el sentit bàsic d'«escassejar», 'minvar', 'disminuir', amb el qual ja figura en l'Alcorà (13, v. 9, Penrice, p. 106), i en els lèxics clàssics més antics (Lane, 2316c), i ja allí s'aplica a l'escassedat d'aigua (XI, 46); d'ací el substantiu *gaidá* que no solament significa 'espessura, bosquina' (ja en el conte *L'Home i la Bèstia*, Bagdad, S. x, Dieterici, p. 117) sinó també «collection of water collected, in which trees grow» [Djauharí, c. l'any 1000], d'on ve el nostre nom *Algaida*; d'ací després «nemus» en *RMa.* i «ervaçal, lugar de yerva», *PAlc.*, i un altre derivat *magid* significa «canal d'arrosage, d'irrigation» en el Mawerdí, que crec egipci, † 1058 (Dozy, *Suppl.*) i «a place where water goes away, into the earth» o «where water collects» en els egipcis Mutarrizí i Faiyumí (Ss. XII-XIV); la derivació en -ún per a l'aparell que poa aquesta aigua és de tipus corrent.

Completelem la documentació catalana. Si Belv. *ferí de gairell* no és estrany, perquè és la forma més usual a Barcelona; però d'altres han dit a *gairell*: «lo rostre mal enquadrat per una mantellina espessa que li queya a *gayrell* demunt del gran mocador de catifa», Noller (*Pap.*, 6). Spitzer, *NphMgn*, 1913, 157ss., proposà derivar aquesta locució de *caire*. Realment això hauria estat possible, i fins podem dir que en part és veritat. Si no tenim exactament de *caire* com a locució amb aquest valor, sí que degué existir a *escaire*, del qual fou manllevat el cast. *de desgaire, al desgaire* que des de la idea de 'obliquament, de biaix' passà a significar 'amb menyspreu': *mirar de desgaire* es troba ja en el *Corbacho* de Martínez de Toledo (1438), escriptor ple d'imitacions del català, «con descuido y poco brío» en Covarrubias, «con desprecio e irrisión» (segle XVII), trasm. a *desgaira* «sem por fé, como quem não liga importância» i les altres dades castelleses i portugueses que aplego en el *DCEC* II, 141-2; oc. *de caire* «de côté, obliquement», *virà de caire* «mal tourner, prendre un mauvais parti» etc. (i altres indicacions occitanes en aquest article cast.).

No de *caire* en cast., però s'ha dit de *cairell*: «posa'l cap de *cayrell* i sembla que's daleix», Mrn. Vayreda (*Sang Nova* II, vi, 133), «dirigia al sacerdot mirades de *cairell* amb los ulls entelats i mig en blanc, en què semblava notar-s'hi encara un resto d'intelligència» id. (*Carlínada* III, p. 53). El mateix Vayreda va usar una